Grnicki

Z geografji przemysłu krakow.

Odbitka z Czasopisma Geograficznego, z. 2—4, 1935.

Wiktor Ormicki, Kraków.

Z GEOGRAFJI PRZEMYSŁU KRAKOWA.

(La géographie de l'industrie en Cracovie).

Celem niniejszego studjum jest zbadanie roli gospodarczej poszczególnych gałęzi przemysłu i określenie charakteru przemysłowego dzielnic miasta.

Całą pracę oparto na materjałach zaczerpniętych z katastru krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej według stanu z końca 1932 roku, uwzględniając przedsiębiorstwa przemysłowe wszystkich kategoryj podatkowych na terenie Wielkiego Krakowa.[1] Materjały te umożliwiły nakreślenie podstawowej mapy rozmieszczenia zakładów przemysłowych przy zróżnicowaniu ich na dwie grupy. Przedsiębiorstwa, wykupujące świadectwa przemysłowe I do V kategorji, kreślono sygnaturą większą, aniżeli pozostałe (kategorje VI—VIII).[2] Ażeby należycie uwypuklić związek między rozmieszczeniem zakładów przemysłowych a komunikacją naniesiono na plan linje kolei żelaznej, elektrycznej i autobusowe.

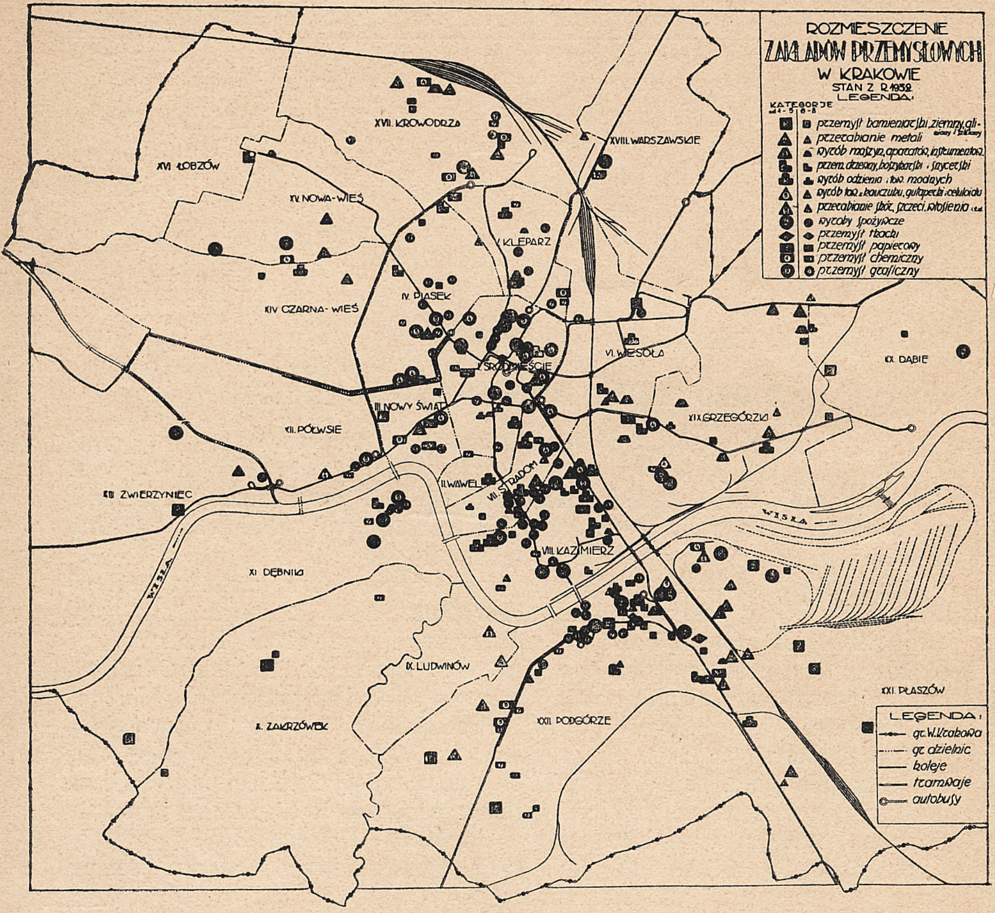
Za podstawę obliczeń przyjęto wymiar państwowego podatku przemysłowego (p. p. p.).[3] Mapa rozmieszczenia zakładów przemysłowych dobitnie uwypukla różnice, zachodzące między dzielnicami odnośnie uprzemysłowienia. Przyczyn szukać należy bądźto w różnem wyzyskaniu powierzchni (stopień zabudowania; patrz mapa 2), bądź też w czynnikach i warunkach siedliskowych, które na terenie miasta wcale wyraźnie się różniczkują. Nierównomierne rozłożenie zakładów przemysłowych sprawia, że poszczególne dzielnice różną grają rolę w życiu miasta.

Gdybyśmy ją chcieli określić wysokością wpłacanego przez każdą dzielnicę zosobna p. p. p. — jak to graficznie obrazuje mapka 3 — okazałoby się, że dzielnice zachodnie wpłacają najmniej, wschodnie najwięcej. Po-

[1] Patrz tablica materjałowa.

[2] Plan nie notuje przedsiębiorstw użyteczności publicznej: elektrowni, gazowni i rzeźni miejskiej.

[3] Stawki p. p. p. wynosiły w r. 1932 w przedsiębiorstwach przemysłowych kategorji I — 6000 zł, w II — 4000 zł, w III — 2000 zł, w IV — 600 zł, w V — 200 zł, w VI — 100 zł, w VII — 50 zł, w VIII — 12 zł.

Ryc. 1.

łożona na pn.-zach. Krowodrza (sąsiedztwo dworca towarowego) wyróżnia się dodatnio (wyższe wpłaty), jak Dąbie na tle dzielnic wschodnich ujemnie. Do takich samych nieomal wyników doprowadza mapa 4. Przedstawia ona rozmieszczenie p. p. p. obliczonego na 1 ha powierzchni zabudowanej. Porównanie jej z mapką 2 rzuca pewne światło na możliwości dalszego rozwoju przemysłowego. Nie można bowiem pominąć milczeniem faktu, że wysokie obciążenie 1 ha powierzchni zabudowanej państwowym podatkiem przemysłowym lokalizuje się w dzielnicach słabo zabudowanych, rozporządzających poważnemi rezerwami placów budowlanych. Szczegół powyższy zasługuje na podkreślenie m. i. dlatego, że charakterystycznej dla przemysłu tendencji koncentracji, terenowo nic nie stoi na przeszkodzie.

Z punktu widzenia gospodarki społecznej nie jest rzeczą obojętną, czy

wpływające podatki pochodzą od jednego dużego, czy wielu mniejszych przedsiębiorstw. Problemowi temu poświęcono mapkę 5. Z jej pomocą łatwo stwierdzić, że największe zakłady skupiły się na Grzegórzkach i w Płaszowie, na Ludwinowie i Krowodrzy. Słabo uprzemysłowione dzielnice pd.-zach. i Dąbie odznaczają się stosunkowo dużemi przedsiębiorstwami, podczas gdy wybitnie przemysłowe Podgórze zawdzięcza (podobnie jak Stradom, Kazimierz, Śródmieście, Piasek, Czarna Wieś i Łobzów) swój charakter raczej drobniejszym zakładom. Przeciętna wielkość zakładu przemysłowego (charakterystyczna dla dzielnicy) pozostaje w pewnej zależności z rodzajem przemysłu.

W roku 1932 wpłaciły krakowskie przedsiębiorstwa przemysłowe tytułem p. p. p. 80.690 zł. Kwota ta rozkłada się następująco na poszczególne gałęzie przemysłu:

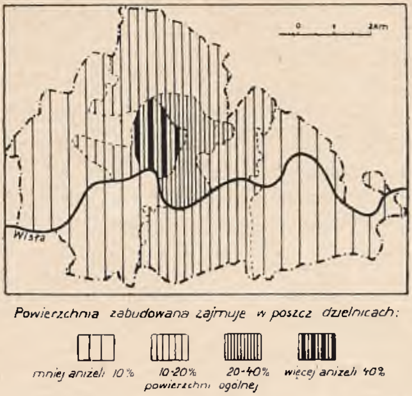
kamieniarski . . .	6,46%	tkacki	1,13%
metalowy	13,6 %	odzieżowy	10,72%
maszynowy	12,8 %	papierowy	5,8 %
drzewny	5,15%	spożywczy	19,5 %
kauczukowy . . .	0,99%	chemiczny	6,89%
skór i szczeci . . .	6,56%	graficzny	11,16%

Z zestawienia powyższego wynika, że najpoważniejszym przemysłem w Krakowie jest *metalurgiczny* (26,4%), na drugiem miejscu stoi *spożywczy* (19,5%), na trzeciem *graficzny* (11,16%) i na czwartem *odzieżowy* (10,72%). Wzmiankowane 4 rodzaje przemysłu wniosły w r. 1932 — 67,78% sumy opłat z tytułu p. p. p. Przedsiębiorstwa metalurgiczne nie należą do zakładów wyższej kategorji, aniżeli średnio V. To samo charakteryzuje przemysł spożywczy. Przemysł odzieżowy zajmuje co do przeciętnej wielkości przedsiębiorstw drugie miejsce po maszynowym. Najsilniejszy liczebnie przemysł graficzny reprezentuje 58 przedsiębiorstw. Przeciętny zakład graficzny należy do mniejszych przedsiębiorstw.

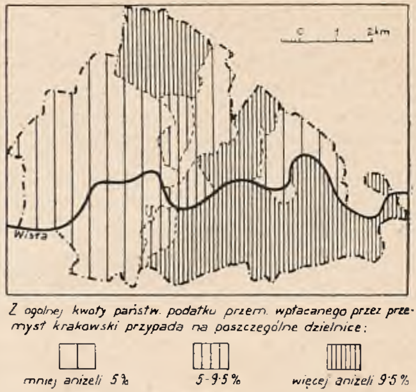
Z pozostałych gałęzi przemysłu, które nie grają donioślejszej roli, wyróżniają się średnio większemi zakładami przemysł skór i szczeci, kauczukowy, papierowy i drzewny.

Mapy 6, 7 i 8 poświęcono zagadnieniu przemysłowej regjonalizacji Krakowa. Konstrukcję ich oparto o tabl. 1 ze względu na to, że wyszczególnia ona rozdział poszczególnych gałęzi przemysłu na dzielnice. Dokładniejszy jej odczyt wskazuje, że na obszarze miasta wyróżnić można 3 typy występowania i rozmieszczania przemysłu. Przedstawicielem *jednego* typu może być przemysł maszynowy lub skór i szczeci, *drugiego*: drzewny albo spożywczy, *trzeciego*: odzieżowy, chemiczny, papierowy lub graficzny.

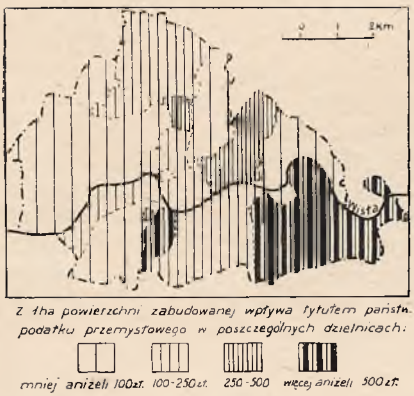
W pierwszym wypadku mamy do czynienia ze *zdecydowaną lokalizacją* odnośnej gałęzi przemysłu (np. przemysł maszynowy i kauczukowy na Grzegórzkach, skór i szczeci w Ludwinowie i t. p.; $^3/_4$ odnośnej gałęzi w jednej dzielnicy), w drugim uderza raczej równomierne rozłożenie w kilku dzielnicach (np. przemysł drzewny lub spo-

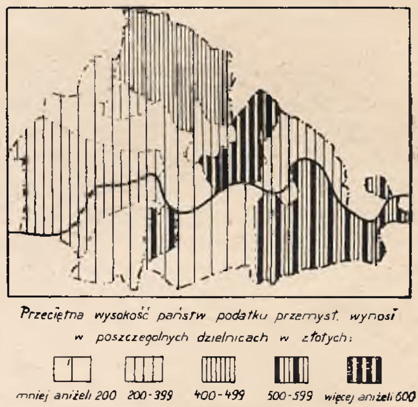

Ryc. 2. Rozmieszczenie zabudowanej powierzchni w mieście.

Ryc. 3. Udział dzielnic w państwowym podatku przemysłowym.

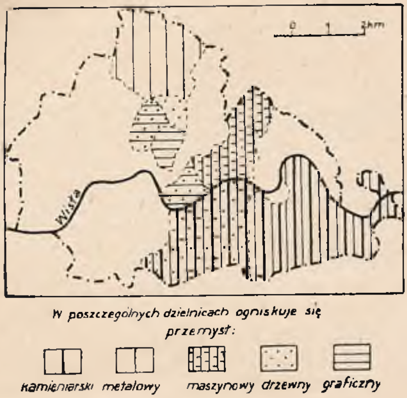

Ryc. 4. Obciążenie państwowym podatkiem przemysłowym powierzchni zabudowanej.

Ryc. 5. Przeciętne obciążenie państwowym podatkiem przemysłowym jednego przesiębiorstwa przemysł.

żywczy), w trzecim natomiast obserwujemy wprawdzie rozmieszczenie w kilku dzielnicach, ale jedna z nich gra z reguły większą rolę, aniżeli pozostałe razem wzięte.

Jako wybitnie przemysłowe wyróżnia się w Krakowie 5 dzielnic wschodnich i 4 pn.-zachodnie, przyczem na specjalne podkreślenie zasługują na wschodzie miasta Podgórze, Płaszów i Grzegórzki, na północnym zachodzie Krowodrza i Kleparz. Odnośnie charakteru przemysłowego dzielnic uwagi godnym jest fakt przewagi przemysłu graficznego w Śród-

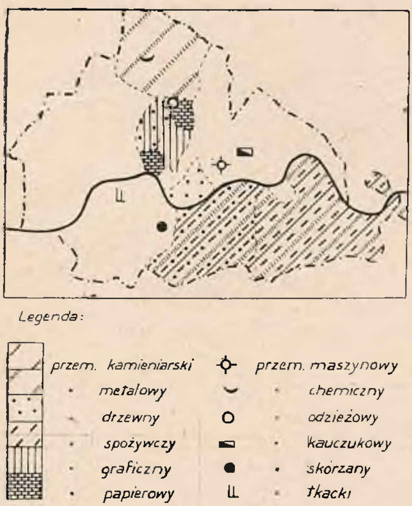

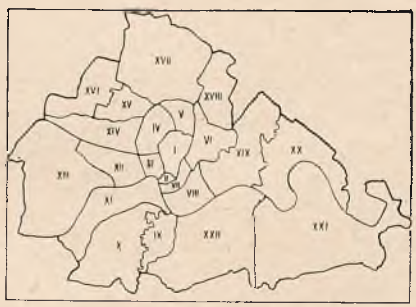

Ryc. 6. Przemysłowy charakter dzielnic I.

Ryc. 7. Przemysłowy charakter dzielnic II.

Uwaga: Obszar założony sygnaturą powierzchniową skupia ponad 50% zakładów przemysłowych odnośnej branży, przyczem uwzględniono jedynie te dzielnice, w których dana gałąź przemysłu nie spada niżej 15%. — Zlokalizowanymi symbolami wyróżniono słabiej rozwinięte dziedziny życia przemysłowego względnie branże reprezentowane przez jedno przedsiębiorstwo.

Ryc. 8 (na lewo). Przemysłowe oblicze miasta.

Ryc. 9. Podział administracyjny miasta.

Nazwy dzielnic podano w tablicy materjałowej.

mieściu, oraz drzewnego na peryferjach starego miasta. Lokalizacja wszystkich innych gałęzi przemysłu nie wykazuje żadnych specjalnych znamion, pozostając pod wpływem normalnie działających czynników siedliskowych.

Tablica

Dzielnica	Kamieniarski	Metalowy	Maszyny	Drzewny	Kauczukowy	Skór, szczeci	Tkacki
I.	2	1	2	1	—	—	1
II.	—	—	—	—	—	—	—
III.	2	1	—	—	—	—	—
IV.	3	1	2	2	—	1	—
V.	—	—	2	—	—	—	—
VI.	1	2	1	1	—	—	—
VII.	1	1	3	1	—	—	—
VIII.	3	2	2	4	—	—	—
IX.	—	1	—	—	—	1	—
X.	3	—	—	—	—	—	—
XI.	1	—	1	1	—	—	2
XII.	—	—	—	—	—	1	—
XIII.	1	1	—	—	—	—	—
XIV.	1	1	—	—	—	—	—
XV.	—	2	1	—	—	—	—
XVI.	—	—	—	1	—	—	—
XVII.	2	4	1	—	—	1	—
XVIII.	—	—	—	—	—	—	—
XIX.	3	5	4	1	1	—	—
XX.	2	—	—	1	—	—	—
XXI.	5	4	—	—	—	1	—
XXII.	10	10	3	4	1	—	2
Razem	40	36	22	17	2	5	5
Łączna kwota p. p. p. (w złotych)	5130·—	10986·—	10310·—	4150·—	800·—	5300·—	912·—
p. p. p. średnio na przedsiębiorstwo (w złotych)	128·25	305·16	468·63	244·11	400·—	1060·—	182·4

materjałowa.

Odzienia	Papierowy	Spożywczy	Chemiczny	Graficzny	Razem	Łączna kwota p. p. p. w złotych	p. p. p. średnio na przedsiębiorstwo w złotych
4	1	6	2	13	33	5234·—	158·6
1	—	—	—	—	1	200·—	200·—
—	2	—	1	3	9	2124·—	276·—
—	—	1	—	10	20	3234·—	161·7
1	3	2	3	2	13	6386·—	491·2
1	—	1	—	2	9	2924·—	326·88
3	—	3	1	5	18	2884·—	151·78
4	1	7	2	12	37	5156·—	139·08
—	—	—	—	—	2	4600·—	2300·—
—	—	—	1	—	4	400·—	100·—
—	—	3	1	2	11	2224·—	202·17
—	—	—	1	2	4	862·—	215·5
—	—	2	—	—	4	1100·—	275·—
1	—	—	—	—	3	450·—	150·—
—	—	2	1	—	6	1450·—	241·66
—	—	—	—	—	1	200·—	200·—
—	1	4	5	—	18	7874·—	437·44
—	1	1	—	—	2	800·—	400·—
2	1	2	1	1	21	12648·—	602·28
—	—	1	—	—	4	862·—	215·5
—	—	3	1	—	14	7824·—	558·85
2	2	12	10	6	62	11254·—	181·51
19	12	50	30	58	296		
8662·—	4100·—	15772·—	5558·—	9010·—		80690·—	—
455·89	341·66	315·44	185·26	155.34		—	272·26

Tablica rozmieszczenia przemysłu wewnątrz miasta.

L. p.	Rodzaj przemysłu	Główne dzielnice występowania i ich udział w odsetkach	Obszar głównego wystąpienia lokalizuje w odsetkach odnośnej gałęzi przemysłu
1.	Kamieniarski .	32·1 Podgórze, 31·4 Płaszów	63·5%
2.	Metalowy . . .	22·8 Krowodrza, 22·8 Płaszów, 19·4 Podgórze, 9·65 Grzegórzki	74·65%
3.	Maszynowy . .	71·7 Grzegórzki, 12·6 Podgórze	84·3%
4.	Drzewny . . .	22·9 Podgórre, 20·5 Kazimierz, 19·3 Piasek, 14·5 Kleparz	77·2%
5.	Kauczukowy . .	75 Grzegórzki	75·0%
6.	Skór i szczeci . .	75 Ludwinów, 11·3 Płaszów, 11·3 Półwsie Zwierzynieckie	98·1%
7.	Tkacki	71·4 Dębniki	71·4%
8.	Odzieżowy . . .	46·2 Kleparz, 13·9 Kazimierz 13·9 Podgórze, 10·4 Stradom	84·4%
9.	Papierowy . . .	43·8 Kleparz, 19·5 Nowy Świat, 14·6 Warszawskie	77·9%
10.	Spożywczy . . .	16·9 Podgórze, 16·6 Płaszów, 13·8 Grzegórzki, 13·8 Krowodrza	61·1%
11.	Chemiczny . . .	51·5 Krowodrza, 10·8 Nowa Wieś, 10·8 Płaszów, 11·9 Podgórze	85·5%
12.	Graficzny . . .	34·6 Śródmieście, 18·9 Piasek, 12·3 Kazimierz	65·8%

Résumé.

L'industrie la plus importante à Cracovie c'est l'industrie métallurgique; ensuite viennent l'industrie du ravitaillement, l'industrie graphique, l'industrie de l'habillement etc. Les 4 branches d'industrie, mentionnées ci-dessus, apportèrent en 1932 plus de $^2/_3$ de la somme des acquittements à titre d'impôt gouvernemental, industriel.

Dans l'enceinte de la ville on observe 3 types de répartition de l'industrie:

I. l'industrie des machines ou l'industrie du cuir et des poils se distinguent par une localisation décidée, concentrant dans un seul quartier $^3/_4$ de la branche donnée;

II. l'industrie de l'habillement, l'industrie chimique, l'industrie de la papeterie ou l'industrie graphique, s'établissant dans quelques quartiers de telle sorte que l'une d'elles joue, comme de règle, un plus grand rôle que toutes les autres ensemble;

III. les autres branches d'industrie comme par ex, l'industrie du bois ou du ravitaillement sont réparties uniformément.

On distingue à Cracovie 5 quartiers orientaux et 5 quartiers occidentaux comme évidemment industriels. Quant au caractère industriel des quartiers est digne de remarque le fait de la prépondérance de l'industrie graphique au centre de la ville, ainsi que de l'industrie du bois dans la périphérie de la Vieille Ville. Les autres branches d'industrie demeurent sous l'influnce des facteurs de localisation dont l'action est normale.